

13. BURBIŠKIO DVARAS (ANYKŠČIŲ R.)

www.burbiskis.lt

Adresas Parko g. 1B, Burbiškio k., Anykščių r.

Būklė

Lankomumas

Papildoma veikla

Burbiškio dvaro rūmai

Rašytiniuose šaltiniuose Burbiškio dvaras minimas nuo XVII a. Tuo metu jis priklausė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės iždui ir valdovas buvo paskyręs jį valdyti Pinsko iždininkui Trojanui Nepočičkiui. XVIII a. pradžioje dvaras atiteko

Darbo kambario fragmentas

Vilniaus universitetui. 1729 m. jį valdė prižiūrėtojas jėzuitas Motiejus Voroničius.

Didžiausią įtaką Burbiškio dvarui padarė Venclovavičių giminė, valdžiusi jį 150 metų. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pareigūnas Stanislovas Venclovavičius 1752 m. pasisamdė žymų lenkų architektą Povilą Gižickį, kad jis suprojektuotų dvarą jo sūnui Jonui, tačiau šį projektą tik apie 1784 m. įgyvendino jo anūkas Ivonas. Jis taip pat pradėjo statyti koplyčią-mauzoliejų.

1853 m. Stanislovo proanūkis Anupras Venclovavičius, pasisamdęs prancūzų architektą, medinius rūmus perstatė į mūrinius. Tai buvo itin elegantiškas prancūziško stiliaus pastatas, kurio vidurinė dalis – pusantro, o rizalitai – dviejų aukštų. Rūmuose buvo pono ir ponios kambariai, biblioteka, ponų miegamieji, darbo kambarys, pokylių salė ir kt. Čia buvo įrengta sumani šildymo sistema – sienose sukonstruotas vamzdynas: krosnių sušildytas oras vamzdžiais šilumą išnešiodavo po visą pastatą.

Rūmus supo beveik 5 ha ploto parkas su medžių alėjomis. Iki šių dienų čia auga

eglių ir beržų alėjos, galima pamatyti daugiau nei 30 medžių rūšių, lankytojus džiugina nuostabių gėlyna. Ypatingo grožio parkui suteikė jį supanti Anykštos upė. Jame buvo įrengtas tvenkinys su septyniomis salomis, jas sujungė tilteliai ir kanalai.

Anupras su žmona Filipina 1858 m. užbaigė statyti Ivono pradėtą šeimos koplyčią-mauzoliejų. Po Pirmojo pasaulinio karo koplyčia buvo sunaikinta, bet vėliau atstatyta.

Du iš keturių A. Venclovavičiaus sūnų Henrikas ir Anupras jaunesnysis dalyvavo 1863 m. sukilime. Sukilimą nuslopinus, Henrikas buvo nuteistas 3 metams kalėti Kauno kalėjime, o Anupras jaunesnysis 12 metų ištremtas į Sibirą. Iš pastarojo buvo atimti visi turtai, kilmė, todėl po tremties jis nebegrįžo į Lietuvą, nusprendė gyventi Sankt Peterburge, ten ir mirė.

Po A. Venclovavičiaus Burbiškio dvarą valdė jo sūnus Henrikas, vėliau anūkas Žygimantas. Pastarasis perleido dvarą savo dėdei, Henriko ir Anupro jaunesniojo broliui Danieliui. 1923 m. dvaras paveldėjimo teise atiteko Danieliaus sūnui Otonui,

tačiau sakoma, kad tikrąją dvarvietės šeimininke buvo Danieliaus žmona, Otono pamotė Liudvika Venclovavičienė. Pasakojama, kad Otonas su savo pamote sutarė ne itin gerai. 1931 m. mirus tėvui, jis išvyko į Paryžių ir pasirašė dokumentus, kuriais L. Venclovavičienė įgijo visas teises valdyti Burbiškio dvaro turtą.

1932 m. L. Venclovavičienė pardavė Burbiškio dvarą okininkui Petriui Kriaučioniui, o 1933 m. jį perpirko iš JAV grįžęs jėzuitų kunigas Pranas Zabiela. Dvasininkas viename dvaro rūmų gale įrengė bažnyčią

LEGENDA

Pasakojama, kad mūriniams dvaro rūmams statyti plytas iš greta esančio kaimo baudžiauninkai perduodavo iš rankų į rankas sustoję į 2 km eilę. Jei kuris nors pavargdavo, dvarininkas liepdavo nuvesti jį į dvarą, paguldyti ir nuplakti rykštėmis – nepadėdavo net gailėstingos dvaro šeimininkės prašymai nebausti vargšų baudžiauninkų.

Adresas: Viršutinė g. 4, Merkinės k., Šalčininkų r.

BOKIĖ

Lankomumas

Papildoma veikla

Merkio aukštupyje išsidėstęs Šalčininkų rajono Merkinės kaimas. Į jį lankytojus traukia Merkinės dvaras, tiksliau, tai, kas iš šios dvaro sodybos liko, – buvusių didingų rūmų griuvėsiai. Kadais

Dvaro sodybos griuvėsiai

rūmai buvo vieni įspūdingesnių Lietuvoje. Merkinė buvo visoje Rytų ir Vidurio Europoje unikalaus reiškinio liudininke: 1769–1795 m. čia gyvavo Paulavos respublika – nedidelė valstiečių savivaldos bendruomenė, tarsi miniatiūrinė valstybė valstybėje.

Jaunas kunigas, tuometinės Lietuvos ir Lenkijos valstybės veikėjas Povilas Ksaveras Bžostovskis (1739–1827) nusipirko Merkinės dvarą, pervadino jį savo vardu ir įkūrė Paulavos respubliką. Kartu su dvaru (34 valstiečių ūkais) ją sudarė apie 1640 ha Turgelių palivarkas, keli vėjo malūnai, milo vėlykla, degtinės varykla, smuklės. Paulava turėjo apie 800 gyventojų.

Autonomiškoje respublikoje prezidentavęs P. K. Bžostovskis panaikino tuo metu klestėjusią baudžiavą, t. y. atodirbio rentą pakeitė mokesčiu. Jis išdalijo žemę valstiečiams ir leido jiems laisvai verstis prekyba ir amatais. Respublikos prezidentas ir valstiečių seimas rūpinosi piliečių gyvenimu, kultūra ir švietimu. Paulava turėjo savo įstatymus, pinigų, herbą, vėliavą, mokyklą, miliciją ir gydytoją.

Merkinės dvaro sodybos griuvėsiai iš paukščio skrydžio

P. K. Bžostovskio taikyti metodai veikė: per pirmuosius 15 respublikos gyvavimo metų dvaro pajamos padidėjo daugiau kaip du kartus. Paulava turėjo potencialo tapti savotišku lietuviškuoju Monaku, tačiau prieš Lietuvoje įsigalint carizmui P. K. Bžostovskis, manoma, baimindamasis caro nemalonės (nes propagavo antibaudžiavinę santvarką), 1794 m. išmainė Merkinės dvarą ir pasitraukė svetur.

Naujasis Merkinės savininkas Federikas Mošinskis, kaip ir vėlesni dvarininkai, inovatyviomis pirmtako idėjomis nesizavėjo. Lazas buvo gražintas.

Originalūs P. K. Bžostovskio statyti dvaro rūmai iš dalies buvo perstatyti XIX–XX a. Merkinės dvaras gyvavo iki 1939 m. Per Antrąjį pasaulinį karą čia įsikūrė vienuolės, o vėliau rūmai stipriai apdegė per gaisrą. Po karo dvarvietę savo reikmėms naudojo Turgelių tarybinis ūkis. Teigiama, kad Martyno Mažvydo biblioteka nuo 1989 m. planavo įrengti čia knygų saugyklas, skaityklas, bet 2010 m. griuvėsiai atiteko Šalčininkų rajono savival-

ĮDOMU

Paulavos respublika neabejotinai yra viena radikaliausių, progresyviausių ir pažangiausių XVIII a. antros pusės Abiejų Tautų Respublikos valstiečių reformų.

dybei. Išlikę autentiski P. K. Bžostovskio laikų arklidžių griuvėsiai, o dvaro ledainė ir kopytėlė su kryžių nesančio Kristaus skulptūra buvo rekonstruotos.

LEGENDA

Antrojo pasaulinio karo metais kilęs gaisras apipintas spėjimais. Svarstoma, kad dvaro rūmai galėjo supleskėti nuo vienuolii paliktos degančios žvakės arba buvo tyčia padegti vieno apsigvogusio ūkio direktoriaus, bandžiusio nusišalinti finansinius savo nusikaltimus.

75. GELGAUDIŠKIO DVARAS

Gelgaudiškio dvaras

Adresas Parko g. 5, Gelgaudiškis, Šakių r.

Būklė

Lankomumas

Papildoma veikla

Gelgaudiškio dvaro rūmai

LEGENDA

Dvaro parke plyti „žvaigždė“ – aštuoniomis pasaulio šalių kryptimis iškirstos proskynos. Šioje vietoje per medžiokles pietaudavę dvarininkai panoro valgydami geriau matyti žvėris, dėl to įsakė iškirsti proskynas.

Prabangus rūmų interjeras

Gelgaudiškio dvaras – nuo seno žinoma vietovė kairiajame Nemuno krante, Panemuniu regioniniame parke. Didingus laikus menantis Šakių rajono architektūrinio paveldo lobyno XIX a. perlus – kolonomis ir balustradomis puošti mūriniai neoklasicistiniai Gelgaudiškio dvaro rūmai. Vieno aukšto rūmų akcentas – masyvių kolonų portikas, kurį vainikuoja akroterijus.

Ši elegantiška architektūrinė puošmena buvo pastatyta 1842–1846 m., valdant Prūsijos baronui Gustavui Henrikui Koideliui. Vis dėlto dvaro įkūrimas siejamas su XVI a. čia šeimininkavusiais Lietuvos didikais ir stambiais žemvaldžiais Gelgaidais. Šioje vietoje iki Koidelių (Gelgaudiškį valdžiusių bemaž 100-metį) taip pat dvarininkavo Sapiegos, Dembskiai, Masalskiai, Oziemblovskiai, Čartoriskiai ir Zabelos.

Išleidus caro įsakymą, draudžiantį užsieniečiams valdyti dvarus Rusijos imperijos pakraščiuose, Koideliai dvarą pardavė lietuvių bendrovei. 1898 m. už 1 mln. rublių valdas iš jos perpirko Kauno gubernijos dvarininkė A. M. Komar. Komarai perstatė ir išplėtė dvaro rūmus.

Klestėjimo laikais dvarui priklausė didžiuoliai žemės plotai, jame buvo auginami veisliniai žirgai, įsteigta šveicariškų sūrių gamykla, veikė bravoras. Valdant Komarams, buvo itin puoselėjamas daržininkystės ūkis, taikomos pažangios to laikmečio naujovės.

Po 1920 m. išparceliuotą dvarą iš valstybės nupirkusios JAV lietuvių bendruomenės vienuolės šaritės jame įsteigė pirmąją Lietuvoje našlaičių prieglaudą. Vokiečių okupacijos metais rūmuose įsikūrė štabas, vėliau – karo ligoninė. Po karo iki 1961 m. čia buvo vaikų namai, veikė internatinė ir pagalbinė mokykla.

Gelgaudiškio dvaro rūmai pasižymi išskirtine interjero prabanga. Netgi 1979 m. pastate kilęs gaisras nesunaikino lubų gipsatūros, koklinių krosnių likučių ir autentiško parketo. Rūmuose taip pat išsaugota unikalios interjero puošybos, t. y. vokiškosios polichrominės secesijos, elementų.

Gelgaudiškio dvaro rūmai 2012 m. buvo restauruoti. Juos supantis senas Koidelių užveistas 118,5 ha angliškojo stiliaus parkas yra vertingiausias Suvalkijos regione. Ketureilė sidabrinų klevų alėja grožiu svaigina įvairiais metų laikais.

IDOMU

Filme „Tadas Blinda“ (1972 m.) Gelgaudiškio dvaro rūmai „vaidino“ pono Gruiniaus rezidenciją.

Buvusiame dvaro vandens bokšte sumontuotas 36 varpų kariljonas. Jis naudojamas varpų muzikos koncertuose ir kituose kultūros renginiuose.

Gelgaudiškio dvaro valdytojai siūlo dešimt edukacinių programų vaikams ir suaugusiesiems, tarp jų ir teatralizuotas, su medžioklės elementais, dvariškų šokių pamoka, vaišėmis.

PRAMOGOS

Gelgaudiškio pažintinis takas, apsukęs ratą aplink dvaro rūmus gražia klevų alėja, pasuka miškan. Didžiąją dalį kelio maršrutas vedžioja mišku, t. y. senuoju dvaro parku. Apsukęs ratą, žiedinės formos 3,5 km ilgio pažintinis takas sugrįžta prie rūmų.

80. BELVEDERIO DVARAS

www.belvederis.lt

Adresas Belvederis k., Jurbarko r.

BOKŠE

Lankomumas

Papildoma veikla

Papildoma informacija Dvaras privatus, tačiau yra galimybė susitarus jame apsilankyti.

Belvederio dvaro rūmai

Dvaro rūmų interjero fragmentas

Rojaus kelio ir Seredžiaus miestelio kaimynystėje Lietuvos upių tėvą Nemuną nuo aukštos terasos stebi Belvederio dvaro sodyba. 1830–1840 m. statyti romantizmo stiliaus kelių dvilaukščių korpusų dvaro rūmai su masyviu apžvalgos bokštu priklausė turtingai Burbų giminai, kuri valdas perpirko iš grajų Tiškevičių.

Šiandien Belvederio dvaro rūmai – respublikinės reikšmės architektūrinė ir urbanistinė vertybė. Juos projektuojant meistriškai interpretuotas toskaniškųjų vilų stilius, pasirinkta asimetriška struktūra ir santūrios formos. Net kelis syk vėliau perstatyti rūmai išlaikė architekto sumanytą originalų, santūrų stilių ir XIX a. romantizmo stiliaus dvaro sodybos bruožus.

Išliko ne tik dvaro rūmai, bet ir dviejų aukštų svirnas, koplyčia-mauzoliejus, parkas. Svirno su įvažiavimo arka ir mediniu balkonėliu bei koplyčios-mauzoliejiaus fasaduose derinti smailiaarkiai langai ir klasicitiniai piliastrai.

Kadaisė buvęs pavyzdinis ir klestintis Belvederio dvaras neišvengė kracho: Pir-

mojo pasaulinio karo metu vandalai rusų ir vokiečių kareiviams nusiaubė sodybą. Lobbio ieškantiems kareiviams nebuvo nieko svento: uniformuoti jie plėšė net mirusiųjų kapus, lupė tauriuosius metalus nuo karsčių, išrankiojo kartu su vėlioniais palaidotus vertingus daiktus.

Tarpukariu Belvederio dvaro rūmuose veikė žemės ūkio mokykla, po kiek laiko ji tapo pienininkystės technikum, vėliau čia įsikūrė bitininkystės meistrų mokykla.

Belvederio dvaro renovacijos darbai pradėti tik 2020 m. Italų kalba „belvedere“ reiškia „gražus vaizdas“. Jurbarko rajono Belvederis šiandien vėl turi praktinę paskirtį ir pamažu įgauna patrauklią išvaizdą. Tiesa, tikra „belvedere“ panorama atsiveria iš dvaro rūmų apžvalgos bokšto.

Nors dvaro rūmų renovacijos darbai juda pamažu, tačiau viena svarbiausių Jurbarko rajono lankytinų vietų keliautojams svetinga kiekvieną savaitę nuo penktadienio iki sekmadienio. Dvaro rūmų vidus puikiai tinka fotosesijoms, net ir gana kontroversiškomis.

IDOMU

Belvederio dvaro rūmuose buvo įrengtas kortų kambarys. Jame išliko parketo fragmentų su kortų imitacijomis. Kadaisė čia stovėjo ir ažuolinių žaidimų stalas su liūto kojomis.

Sovietmečiu dvaro rūmuose būdavo laikinai apgyvendinami studentai, mokyklų siūstų į talkas – dažniausiai skinti obuolius.

PRAMOGOS

Belvederio dvaras – rekordininkas: 372 pakopų, apie 60 m aukščio laiptai, vedantys nuo dvaro link Nemuno slėnio, yra ilgiausi lauko laiptai Lietuvoje.

LEGENDA

Pas poną Burbą XIX a. dvaro vežiku tarnavo toks Martynas. Jis buvo mirčiai sužalotas pasibaidžiusio arklio. Tame pačiame dvare dirbusią jo našlę Anastasiją su keturiais mažais vaikais ponai „mandagiai“ išprašė lauk.

www.kretingosmuziejus.lt

Adresas Vilniaus g. 20, Kretinga

Bokšas

Lankomumas

Papildoma veikla

Kretingos dvaro rūmai iš paukščio skrydžio

Kretingos dvaras mena daugiau nei 500 metų Lietuvos istoriją. Su jo vardu siejamos pačios garbiausios ir didingiausios Lietuvos didikų giminės, tokios kaip karališkoji šeima, Chodkevičiai, Sapiegos, Potockiai, Masalskiai, Zubovai ir Tiškevičiai. Tai vienas iš nedaugelio šalies dvarų, išsaugojusių beveik visus buvusius statinius.

Istoriniuose šaltiniuose Kretingos dvaras pirmą kartą paminėtas dar 1566 m., kai priklausė Žemaitijos seniūnams Kęsgailoms, vėliau Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Žygimantui Senajam. Šis dvaras su visomis valdomis perleido savo sūnui Žygimantui Augustui. 1572 m. Kretingos dvaras atiteko Vilniaus valdai Jonui

Karoliui Chodkevičiui. Jis čia pastatė vienuolyną, bažnyčią, įkūrė pradinę mokyklą ir prieglaudą. 1622 m. Kretingos dvarą po vedybų pradėjo valdyti didikų Sapiegų giminė. Tais metais J. K. Chodkevičiaus dukra Ona Scholastika visą savo turtą užrašė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės maršalkai Jonui Stanislovui Sapiegai. Jo valdymo metu buvo atlikta dvaro ir jo valdų inventarizacija, iš turto surašymo dokumentų sužinome, kad dabartinė dvaro sodyba stovi ten pat, kur ji buvo Sapiegų valdymo metais. Dokumente taip pat užfiksuota, kad jau anuomet dvarui priklausė mediniai rūmai, pagalbiniai pastatai, prie užtvankos stovėjo vandens malūnas.

1745 m. Jurgio Stanislovo Sapiegos dukra Kristina ištekėjo už LDK kunigaikščio Kazimiero Adrijano Masalskio, taip dvaras perėjo į Masalskių rankas. Naujasis šeimininkas čia užveisė didelį vaismedžių sodą.

1795 m. Kretingos dvarą paveldėjo Juozapo Masalskio dukra Elena Apolonija de Ligne. Ši ji perleido savo vyrui grafiui Vincentui Gavellui Potockiui.

1806 m. dvarą nusipirko rusų kunigaikštis Platonas Zubovas. Jo valdymo metu medinius rūmus pakeitė mūriniai ir 1816 m. buvo įkurtas peizažinis dvaro parkas su kaštonų aleja. P. Zubovas parką aptvėrė akmenų mūro tvora. 1839 m. Kretingos dvaro parkas buvo laikomas vienu gražiausių ir geriausių angliško landsaftinio stiliaus parkų Telsių apskrityje.

1874–1944 m. Kretingos dvarą valdė viena garbiausių Lietuvos aristokratų giminė – Tiškevičiai. Nuo 1862 m. dvarą iš grafo Gabrielliaus Zubovo nuomojė Juozapas Tiškevičius 1874 m. jį nusipirko iš varžytinių, o po metų čia perkėlė savo šeimos rezidenciją. Tuo metu dvaro rūmai buvo du ne itin išvaidūs pastatai, viename jų apsigyveno grafai, kitame – jų vaikai.

J. Tiškevičius ėmėsi iš pagrindų perstatyti rūmus. Čia buvo įrengta Baltoji pokylių salė, Raudonoji muzikos salė, Žalioji salė, valgomoji salona ir t. t. Abu rūmų pastatus sujungė tarp jų pastatyta stiklinė keturių aukštų oranžerija. Joje buvo įrengtas žiemas sodas su egzotiniais medžiais

Kretingos dvaro rūmų Baltoji salė

Aristokratų Tiskevičių garbei pavadinta salė

ir kitais augalais, suformuotas krioklys, upeliai su žuvytėmis. Tuo metu tai buvo didžiausias ir įspūdingiausias privatus žiemos sodas visoje Europoje.

1875 m. J. Tiskevičius ėmėsi parko rekonstrukcijos ir atnaujinimo darbų. Parką projektavo Liudvikas Haidukas ir prancūzas Eduaras Andrė. Buvo išplėstas dar K. A. Masalskio laikais sodintas vaismedžių sodas. Parko teritorijoje puikavosi keturi fontanai, žydėjo gėlynai, buvo su-

formuota mažalapų liepų alėja, dalijanti parką į keturias dalis. Įrengta keletas tvenkinių: vienas dėl grožio, kitas rekreacijos reikmėms (paplaukioti valtėle, pasimaudyti), trečias ančių medžioklei. Sode galėjo lankytis ir miestelėnai, priešingai nei daugelyje to meto dvarų parkų, kuriuose dvarininkai leisdavo vaikštinėti tik saviškiams ir savo svečiams.

Grafas J. Tiskevičius buvo turtingas ir nepaprastai naujovėmis besidomintis žmogus. Tas naujoves jis stengė perkelti ir į savo dvarą. 1878 m. Kretingos dvaro vandens malūne buvo įrengta pirmoji Lietuvoje hidroelektrinė. Dvarą ir jo parką nusvietė pirmosios elektros lemputės. Dar po kelerių metų nutiesta pirmoji telefono linija. Prie tvenkinio įrengta gydykla kumečiams. Kretingos dvare buvo įsteigtas ir vienas pirmųjų vaikų darželių.

1891 m. grafiui J. Tiskevičiui mirus, dvarą paveldėjo jo sūnus Aleksandras. Jis tęsė tėvo darbus ir 1910–1912 m. po gaisro

rekonstravęs dvaro rūmus įvedė juose centrinį šildymą.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui grafas A. Tiskevičius su šeima pasitraukė į Sankt Peterburgą. Dvare įsikūrė vokiečių kariuomenės generalinis štabas. 1915 m. dvare kilus gaisrui stipriai nukentėjo žiemos sodas, sudegė ir buvo nugriautas vakarinis rūmų flygelis.

1925 m. dalis dvaro žemių buvo išdalyta ūkininkams, kita dalis nusavinta, tačiau grafo A. Tiskevičiaus ir verslaus bei sumanaus jo sūnaus Kazimiero dėka rūmai išliko svarbūs Kretingos miestui. Grafiui čia augino veislinius gyvulius, atidarė medaus ir sirupo dirbtuvę, saldainių ir aliejaus fabrikėlius ir pan.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui iš pagrindinių rūmų A. Tiskevičius su šeima persikėlė į daržininko namą, o rūmuose apistojo NKVD kariuomenės dalinys. Žiemos sode buvo įrengta valgykla, todėl dauguma ten buvusių augalų sunaikinta.

Dvaro rūmų salės lubų fragmentas

1944 m. paskutinis Kretingos dvaro savininkas A. Tiskevičius su dukra Imakulata pasitraukė į Vokietiją.

Vėliau dvare veikė tarybinio ūkio administracija, buhalterių mokykla, Auksinėsiosios žemės ūkio mokykla. 1991 m. čia įsikūrė Kretingos muziejus.

Žiemos sodas

ĮDOMU

Juozapas Tiskevičius augino ypatingus kalakutus: lesino juos riestutais, girdė raudonoju vynu, todėl jų mėsa buvo nepaprastai skani. Šiuos kalakutus buvo pamėgęs net pats Rusijos caras Nikolajus II, todėl iš Kretingos dvaro ūkio jie buvo vežami tiesiai į Sankt Peterburgą.